

НАЗВА ДИСЦИПЛІНИ: МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЇ

II. Цикл професійної підготовки.

2.1. Нормативні дисципліни.

ВИКЛАДАЧ:

Поліщук Валерій Миколайович, доктор психологічних наук, професор,
e-mail: v.polishchuk@ukma.edu.ua

ЗАГАЛЬНЕ НАВАНТАЖЕННЯ: 4 ECTS - 120 год.

Заняття в аудиторії: 52 год (18 годин лекційних занять, 34 години практичних занять)

Самостійна робота слухачів курсу: 68 год.

Форма підсумкового оцінювання: іспит

АНОТАЦІЯ

Лекційний матеріал курсу відтворює основні теоретичні та методологічні проблеми, які стоять перед психологічною наукою та розв'язання яких визначає основні вектори її подальшого розвитку.

Практичні заняття спрямовано на обговорення та аналіз основних теоретичних проблем і методологічних підходів у психології.

МЕТА І ЗАВДАННЯ КУРСУ:

Мета курсу – розвивати розуміння та усвідомлення значущості теоретико-методологічної психологічної проблематики з перспективою розбудови тематичного наукового пошуку, навичок аналізу та побудови психологічних досліджень на основі сучасного наукового світогляду в межах галузевого (конкретно-наукового) знання та загально-наукової методології; розвивати навички розрізнення рівнів методології у процесі організації власного науково-психологічного дослідження та практичної реалізації відповідним ним дослідницьких дій та процедур.

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ, МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ І ФОРМИ ОЦІНЮВАННЯ

Результати навчання	Методи викладання і навчання	Форми оцінювання
<p>ПРН-1. Здійснювати наукове дослідження у відповідності до засадничих принципів логіки наукового пізнання.</p> <p>ПРН-2. Формулювати переконливі аргументи на підтвердження наукових гіпотез.</p> <p>ПРН-3. Виявляти нові тенденції розвитку науки (фахової галузі) і критично оцінювати їхній потенціал.</p> <p>ПРН-4. Визначати ціннісні та етичні засади наукової діяльності й керуватись ними у власному дослідженні.</p>	<p>Лекція, дискусія</p> <p>Створення презентації основних положень</p>	<p>Поточний контроль</p> <p>Колегіальне оцінювання</p> <p>Підсумковий контроль і оцінювання</p>
<p>ПРН-12. Володіти навичками пошуку та коректного формулювання теми науково-психологічного дослідження.</p> <p>ПРН-13. Визначати джерельну базу науково-психологічного дослідження.</p> <p>ПРН-15. Володіти навичками ефективного планування та здійснення психологічного дослідження.</p>	<p>Виконання творчих завдань (тематичне моделювання)</p> <p>Створення авторської тематичної презентації</p> <p>Презентація методологічних засад дисертаційних досліджень аспірантів</p>	<p>Поточний контроль</p> <p>Колегіальне оцінювання</p> <p>Підсумковий контроль і оцінювання</p>

ПРН-14. Визначати методологічні засади психологічного дослідження.	Дискусія Створення авторської тематичної презентації Виконання творчих завдань (тематичне моделювання) Презентація методологічних засад дисертаційних досліджень аспірантів	Поточний контроль Колегіальне оцінювання Підсумковий контроль і оцінювання
ПРН-16. Використовувати міжнародні академічні стандарти.	Лекція, дискусія Створення презентації основних положень Виконання творчих завдань (тематичне моделювання)	Поточний контроль Колегіальне оцінювання Підсумковий контроль і оцінювання
ПРН-17. Брати участь в обговоренні наукового дослідження у форматі усних презентацій під час наукових заходів.	Лекція, дискусія	Поточний контроль Колегіальне оцінювання
ПРН-18. Оброблювати первинні матеріалів емпіричного психологічного дослідження і визначати на цій основі методи аналізу, інтерпретації, формування і перевірки наукових гіпотез.	Дискусія Виконання творчих завдань (тематичне моделювання) Створення авторської тематичної презентації Презентація методологічних засад дисертаційних досліджень аспірантів	Поточний контроль Колегіальне оцінювання
ПРН-20. Демонструвати принципи академічної доброчесності і високої академічної культури.	Лекція, дискусія Створення презентації основних положень	Поточний контроль Колегіальне оцінювання Підсумковий контроль і оцінювання

ЗМІСТ КУРСУ

Вступне слово

Курс поглиблює знання про методологію та теоретичні засади сучасної психології, рівні та функції методології, шляхи визначення актуальних дослідницьких проблем в контексті методологічно обґрунтованих підходів, вибору напрямку наукового пошуку та його завдань і вихідних гіпотез, визначення концептуальної рамки дослідження та його основних етапів, добору валідних теоретичних й емпіричних методів та дослідницьких процедур, обробки й опрацювання отриманих емпіричних результатів відповідно до завдань та гіпотез дослідження.

Методологічне обґрунтування наукового психологічного дослідження є одним із важливих чинників асиміляції його результатів у загальне галузеве знання, є способом узгодження авторського погляду на досліджуване явище з виробленими наукою процедурами його здобуття та перевірки на достовірність, а також з сучасними і новітніми підходами до його виробництва.

Розвиток навичок обґрунтування власного наукового дослідження з позицій методології психологічної науки є важливою умовою його успішності.

Тематичний план

№	Тема	Кількість годин
Тема 1	<p>Поняття теорії та методології науки. Теорія і методологія психології</p> <p>Поняття методології науки. Рівні методологічного аналізу.</p> <p>Методологія в психології. Співвідношення теорії та методології в психології.</p> <p>Типи знання і їхній розвиток. Характеристики наукового знання.</p> <p>Поняття про науку та наукове пізнання. Наукове пізнання як діяльність.</p> <p>Завдання: Розробити презентацію базових пізнавальних орієнтирів теми.</p>	<p>Лекції - 4 год.</p> <p>Практичні заняття – 2 год.</p>
Тема 2	<p>Етапи розвитку науки: класична, некласична та постнекласична наука. Некласичний вектор розвитку сучасної психології</p> <p>2.1. Класична, некласична та постнекласична наука: методологічні основи</p> <p>2.2. Класична, некласична та постнекласична психологія</p> <p>2.3. Основні ідеї некласичної та постнекласичної психології</p> <p>Завдання: Розробити презентацію базових пізнавальних орієнтирів теми.</p>	<p>Лекція - 2 год.</p> <p>Практичні заняття – 2 год.</p>

<p>Тема 3</p>	<p>Ідея соціального конструювання в психології. Конструктивізм і конструкціонізм у науково-психологічних дослідженнях 3.1. Соціальне конструювання реальності 3.2. Поняття конструктивізму і конструкціонізму 3.3. Конструктивізм і конструкціонізм у психології</p> <p>Творче завдання: Сформулювати три-чотири дослідницькі / пізнавальні положення на основі конструктивістського погляду на психічні явища.</p>	<p>Лекція - 2 год. Практичні заняття – 4 год.</p>
<p>Тема 4</p>	<p>Методологія діалогічного підходу в психології 4.1. Монологізм і діалогізм як стратегії наукових досліджень у психології 4.2. Поняття діалогу у філософії та психології 4.3. Діалогічний підхід та діалогічні методи в психології</p> <p>Творче завдання: Сформулювати три-чотири дослідницькі / пізнавальні положення на основі діалогічного підходу до вивчення психічних явищ.</p>	<p>Лекція - 2 год. Практичні заняття – 4 год.</p>
<p>Тема 5</p>	<p>Психологія життєвого світу: теоретичні основи. Екзистенційний «світогляд» сучасної психології 5.1. Онтологія ізольованого індивіда та онтологія життєвого світу 5.2. Розуміння життєвого світу 5.3. Складові екзистенційного погляду на людину в сучасній психології</p> <p>Творче завдання: Сформулювати три-чотири дослідницькі / пізнавальні положення на основі екзистенційного підходу до вивчення психіки людини.</p>	<p>Лекція - 2 год. Практичні заняття – 2 год.</p>
<p>Тема 6</p>	<p>Феноменологічна психологія: історія і сучасний стан. Напрями і методи феноменологічних досліджень 6.1. Поняття та історія феноменологічної психології. Переживання як основний психологічний феномен 6.2. Концепції феноменологічної психології 6.3. Описовий підхід до переживання. Опис та інтерпретація 6.4. Принципи феноменологічних досліджень</p> <p>Творче завдання: Сформулювати три-чотири дослідницькі / пізнавальні положення на основі феноменологічного підходу до вивчення психіки.</p>	<p>Лекція - 2 год. Практичні заняття – 4 год.</p>

<p>Тема 7</p>	<p>Теорія самодетермінації в психології. Суб'єктна парадигма психічного 7.1. Принцип детермінізму в психології. Види детермінізму 7.2. Поняття самодетермінації. Теорії самодетермінації 7.3. Поняття суб'єкта та його методологічне значення для психології 7.4. Учинковий підхід в українській психології. Поняття вчинку 7.5. Суб'єктно-вчинкова парадигма в психології</p> <p>Творче завдання: Сформулювати три-чотири дослідницькі / пізнавальні положення на основі суб'єктного підходу до вивчення психічних явищ та з позицій положення про самодетермінацію та вчинок.</p>	<p>Лекція - 2 год. Практичні заняття – 4 год.</p>
<p>Тема 8</p>	<p>Якісні та кількісні стратегії психологічних досліджень. Констатувальна, формувальна та дійова стратегії досліджень 8.1. Кількісна стратегія психологічних досліджень. Порівняльний аналіз кількісних і якісних стратегій 8.2. Методологія якісних досліджень. Рівні якісної методології 8.3. Стратегії та методи якісних досліджень у психології</p> <p>Творче завдання: сформулювати проблему власного дисертаційного дослідження в контексті кількісної та якісної дослідницької стратегії (через формулювання двох списків питань).</p>	<p>Лекція - 2 год. Практичні заняття – 4 год.</p>

Комплексні практичні заняття (за всіма темами курсу)	Презентація методологічних засад дисертаційних досліджень аспірантів 1. Моделювання предмету власного дисертаційного дослідження: а) формулювання проблеми дослідження (основне питання дослідження) та його предмета; б) основні поняття та категоріальний апарат дисертаційного дослідження; в) формулювання основних припущень (гіпотез) дослідження; г) способи / шляхи перевірки гіпотез: основні дослідницькі процедури. 2. Визначення засадничих методологічних положень власного дисертаційного дослідження: а) перелік методологічних підходів, в контексті яких предмет заявленого аспірантом дослідження набуває ознак, окреслених в моделюванні; б) загальний аналіз та взаємозв'язок обраних методологічних підходів; в) загальні риси дизайну дослідження в контексті обраних методологічних підходів; г) вплив обраних методологічних підходів на аналіз його результатів (прогноз); основні питання, на які мають відповісти отримані в дослідженні результати в контексті обраних методологічних підходів.	6 год.
---	--	--------

УМОВИ ВИЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО РЕЙТИНГУ

Форми оцінювання	Кількість	Максимум балів за 1	Разом
Участь у дискусії на практичному занятті	17	2	34
Творче завдання	6	2	12
Тематична презентація	2	5	10
Презентація методологічних засад дисертаційних досліджень аспірантів	1	15	14
Екзамен	1	30	30
Разом			100

ВИМОГИ І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання успішності студента за кожним із запланованих видів робіт здійснюється у відповідності до таких критеріїв:

Види робіт	Кількість балів за один вид робіт	Критерії оцінювання
Участь у дискусії на практичному занятті	2	Аспірант бере активну участь у дискусії, ставить питання, дає зворотний зв'язок, обговорює презентацію творчих завдань, підготовлених іншими учасниками.
	1	Аспірант бере участь у дискусії, ставить питання, при обговоренні презентації творчих завдань, підготовлених іншими учасниками.
Творче завдання	5-6	Творче завдання підготовлено і виголошено вчасно, з максимальним використанням рекомендованої літератури. Доповідач демонструє володіння матеріалом і здатність відповісти на запитання аудиторії.
	3-4	Творче завдання підготовлено і виголошено вчасно, але без дотримання тих чи тих вимог, викладених вище.
	1-2	Творче завдання підготовлено із запізненням та/або містить прогалини та помилкові твердження.
Тематична презентація	5	Презентацію виконано і подано вчасно; автор демонструє належний рівень знань і розуміння теми, виявляє

		аналітичні здібності, здатність до самостійного, системного, логічного і послідовного мислення. Роботу оформлено відповідно до вимог.
	3-4	Презентацію виконано і подано вчасно; автор демонструє достатню обізнаність у темі модулю. Виклад має логічний і послідовний характер, однак у тексті наявні певні неточності. Окремим частинам викладу бракує аналітичного характеру.
	1-2	Презентацію виконано і подано із запізненням; автор демонструє недостатню обізнаність у темі модулю. Виклад має недостатньо логічний і послідовний характер. Змісту презентації бракує аналітичного характеру.
Презентація методологічних засад дисертаційних досліджень аспірантів	13-14	Аспірант чітко формулює проблему власного дисертаційного дослідження та його предмета, основні поняття, гіпотези та шляхи їх перевірки; вдало і точно визначає засадничі методологічні положення дисертаційного дослідження: чітко аналізує та виявляє глибоке розуміння обраних методологічних підходів та їхнього логічного взаємозв'язку, вибудовує дизайн майбутнього дослідження в контексті обраних методологічних підходів; розуміє основні питання, на які мають відповісти отримані в дослідженні результати в контексті обраних методологічних підходів.
	10-12	Аспірант формулює проблему власного дисертаційного дослідження та його предмета, виділяє основні поняття, гіпотези та шляхи їх перевірки; визначає засадничі методологічні положення дисертаційного дослідження: аналізує та виявляє розуміння обраних методологічних підходів та їхнього логічного взаємозв'язку.
	7-9	Аспірант недостатньо чітко формулює проблему власного дисертаційного дослідження та його предмета, основні поняття, гіпотези та шляхи їх перевірки; має труднощі з визначенням засадничих методологічних положень дисертаційного дослідження.
	1-6	Аспірант готує презентацію з дотриманням лише окремих вимог, зазначених вище, без розуміння логіки завдання.
Екзамен	28-30	Екзаменаційну роботу виконано на високому рівні обізнаності з тематики курсу; аспірант володіє ключовими поняттями курсу, виявляє навички методологічного аналізу наукової проблеми, визначення етапів дослідження, добору методів і процедур та підходів до опрацювання емпіричних даних психологічного дослідження. Текст екзаменаційної роботи написано з дотриманням наукової стилістики.
	23-27	Екзаменаційну роботу виконано на достатньому рівні обізнаності з тематики курсу; аспірант володіє ключовими поняттями курсу, виявляє достатній рівень розвитку навичок методологічного аналізу наукової проблеми, визначення етапів дослідження, добору методів

		і процедур та підходів до опрацювання емпіричних даних психологічного дослідження. Текст екзаменаційної роботи має певні неточності та порушення наукової стилістики.
	18-22	Екзаменаційну роботу виконано на задовільному рівні обізнаності з тематики курсу; аспірант володіє основними поняттями курсу, виявляє окремі навички методологічного аналізу наукової проблеми, визначення етапів дослідження, добору методів і процедур та підходів до опрацювання емпіричних даних психологічного дослідження. Текст екзаменаційної роботи має неточності та порушення наукової стилістики.

Порядок перерахунку рейтингових показників нормованої 100-бальної університетської шкали оцінювання в національну 4-бальну шкалу та шкалу ECTS

За шкалою університету	За національною шкалою		За шкалою ECTS
	Екзамен	Залік	
91 – 100	Відмінно	Зараховано	A (відмінно)
81 – 90	Добре		B (дуже добре)
71 – 80			C (добре)
66 – 70			D (задовільно)
60 – 65	Задовільно		E (достатньо)
30 – 59	Незадовільно	Не зараховано	FX (незадовільно – з можливістю повторного складання)
1 – 29			F (неприйнятно – з обов’язковим повторним курсом)

Мінімальний пороговий рівень оцінки за роботу в семестрі (допуск до заліку) складає 30 балів. У разі отримання оцінки «неприйнятно» (нижче 29 балів) аспірант зобов’язаний повторно вивчити дисципліну. У разі отримання оцінки «незадовільно» аспірант має право

на перескладання до початку наступного навчального періоду. При цьому максимальна підсумкова оцінка після перескладання може бути лише «достатньо».

ПОЛІТИКА ДОБРОЧЕСНОСТІ

Виконання навчальних завдань і робота в курсі має відповідати вимогам «Положення про Академічну доброчесність здобувачів освіти у НаУКМА» (затверджене наказом № 112 від 07.03.2018 року)

<https://www.ukma.edu.ua/index.php/osvita/quality-edu>

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

Основна література:

1. Бреслав Г. М. Основы психологического исследования / Г. М. Бреслав. — М. : Смысл; Издательский центр «Академия», 2017. — 496 с.
2. Джерджен К. Движение социального конструкционизма в современной психологии // Социальная психология: саморефлексия маргинальности / Под ред. Е.В.Якимовой. — М.: ИНИОН РАН, 1995б. С. 51–73.
3. Дорфман Л.Я. Методологические основы эмпирической психологии. — М.: Смысл; ИЦ «Академия», 2005.
4. Кун Т. Структура научных революций. - М., 1975.
5. Леонтьев Д. Неклассический вектор в современной психологии. - Постнеклассическая психология. Социальный конструкционизм и нарративный подход. - № 1 (2), 2005. - http://narrativepsy.narod.ru/num1-2005_51.html
6. Основы психології / За заг. редакцією О.В.Киричука, В.А.Роменця. — К.: Либідь, 1995. — 632 с.
7. Петровский А.В., Ярошевский М.Г. Основы теоретической психологии. — М.: ИНФРА-М, 1999. — 528 с.
8. Предмет и метод психологии: Антология / Под ред. Е.Б.Старовойтенко. — М.: Академический проект: Гаудеамус, 2005. — 512 с
9. Татенко В.О. Сучасна психологія: теоретично-методологічні проблеми : навч. посіб. / В.О. Татенко. — К. : Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2009. — 288 с. - <http://lib.iitta.gov.ua/706195/1/>
10. Татенко В. А. Об'єкт, предмет і метод психології як суб'єкта пізнання // Загальна психологія: Хрестоматія - Скрипченко О.В. - <http://westudents.com.ua/glavy/77742-v-a-tatenko-obkt-predmet-metod-psiholog-yak-subkta-pznnannya.html>
11. Улановский А. М. Конструктивизм, радикальный конструктивизм, социальный конструкционизм: мир как интерпретация. - <http://www.psy.msu.ru/people/ulanovsky/2009%20Ulanovsky%20Constructivism,%20%20radical%20..ctivism,%20social%20constructionism.pdf>
12. Улановский А.М. Феноменологическая психология: качественные исследования и работа с переживанием. — М.: Смысл, 2012. - [https://www.hse.ru/data/2013/02/05/1305178156/2012%20Ulanovsky%20Phenomenol%20Psy%20\(extracts\).pdf](https://www.hse.ru/data/2013/02/05/1305178156/2012%20Ulanovsky%20Phenomenol%20Psy%20(extracts).pdf)

Додаткова література:

1. Барр В. Социальный конструкционизм и психология // Постнеклассическая психология. 2004. № 1. С. 29–44.
2. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. — М.: Академия-центр; Медиум, 1995.
3. Джерджен К. Социальная психология как социальное конструирование: становящейся взгляд. — <https://www.swarthmore.edu/sites/default/files/assets/documents/kenneth-gergen/rus01.pdf>
4. Дьяконов Г.В. Основы диалогического подхода в психологической науке и практике. — Кировоград: РВЦ КГПУ им. В. Винниченко, 2006.
5. Копьев А.Ф. О духовно-аксиологических предпосылках монологизма // Труды по психологическому консультированию и психотерапии. М.: МГППУ, ПИ РАО, 2009. Вып. 2: Психотерапия. Сознание. Культура / под общ. ред. Ф.Е. Василюка. С. 144–256.
6. Корольчук М. С. Методологічні та теоретичні проблеми психології, М.С. Корольчук. — К.: Ельга, 2008. — 336 с.
7. Корнилова Т. В. Методологические основы психологии /Т. В. Корнилова. — СПб. : Питер, 2016. — 320 с.
8. Леонтьев Д.А. Жизненный мир человека и проблема потребностей // Психологический журнал. Т. 13. 1992. № 2. С. 107–117.
9. Леонтьев Д.А. Психология свободы: к постановке проблемы самодетерминации личности // Психологический журнал. - Т. 21. - 2000. - № 1. - С. 15–25.
10. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии. — М.: Наука, 1984. — 444 с.
11. Лук А. Н. Проблемы научного творчества: Сб. аналитических обзоров. - М., 1982. - Вып. 2. - М., 1983. - Вып. 3.
12. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса. — М.: Прогресс, 1986.
13. Татенко В.О. Сучасна психологія: теоретично-методологічні проблеми : навч. посіб. / В.О. Татенко. — К. : Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2009. — 288 с. - <http://lib.iitta.gov.ua/706195/1/>
14. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності : [моногр.] / Т. М. Титаренко. — К. : Либідь, 2003. — 376 с.
15. Фейерабенд П. Избранные труды по методологии науки. - М., 1986.
16. Флоренская Т.А. Диалогические принципы в психологии // Общение и диалог в практике обучения воспитания и психологической консультации / под ред. А.А. Бодалева. М.: Издательство АПН СССР, 1987. С. 27–36.
17. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности. - СПб., 1997.
18. Чепелева Н. В. Методологические основы исследования личности в контексте постнеклассической психологии / Н. В. Чепелева // Актуальні проблеми психології: Психологічна герменевтика / за ред. Н. В. Чепелевої. — К. : ДП „Інформаційно-аналітичне агенство”, 2010. — Т. 2. — Вип. 6. — С. 15 – 24. — Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/1794/1/st2.pdf>
19. Юдин Б. Г. Методологическая и социокультурная определенность научного знания // Идеалы и нормы научного исследования. - Минск, 1981. - С. 120-158.